

Makaleler

TÜRKİYELİ GÖÇMENLER VE İSVEÇLİLER ARASINDA BİR ÇATIŞMA NEDENİ OLARAK NAMUS: UPPSALA VE STOCKHOLM ÖRNEĞİ

Ayşe Nevin Yıldız Tahincioğlu*

Öz

Avrupa ülkelerinde yaşayan Türkiyeli göçmenlerin yaşadıkları namus cinayetleri Batı ve Doğu kültürleri arasındaki duvarı yükseltmekte ve cinsiyet rejimlerindeki farklılıklardan beslenen etnosentrik söylemi besleyerek desteklemektedir. Namusu ve namus cinayetlerini tartışan feminist literatürün gözden geçirilmesine, çokkültürlülük ve kültürlerarası iletişimi toplumsal cinsiyet çerçevesinde ele alan kuramsal tartışmalara, Stockholm ve Uppsala’da yaşayan 30 Türkiyeli göçmenle yapılan derinlemesine görüşmelere dayanan bu çalışmada, namus kavramının kültürlerarası iletişime etkileri konu edilmektedir. Bu çalışma, göç ve çokkültürlülük etkisiyle beliren söylemsel ve işlevsel dönüşümlere rağmen Türkiyeli göçmenlerin namus algısını koruduğunu ve bu algının Türkiyeli göçmenlerle İsveçliler arasındaki iletişimi olumsuz yönde etkilediğini öne sürmektedir.

Anahtar Terimler

toplumsal cinsiyet, namus, göç, çokkültürlülük, kültürlerarası iletişim.

* Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi, newaysenevinyildiz@gmail.com

Bu çalışma Türkiye Bilimsel ve Teknoloji Araştırma Kurumu (TUBİTAK) tarafından desteklenmiştir.

Makalenin Geliş Tarihi: 23/09/2017 Makalenin Kabul Tarihi: 05/11/2017

HONOR AS A CAUSE OF ANTAGONISM BETWEEN MIGRANTS FROM TURKEY AND SWEDES: THE EXAMPLE OF UPPSALA AND STOCKHOLM

Abstract

The concept of honor and honor killings continue to exist and be readapted to diverse patriarchal structures both in Turkey and other European countries. The practice of honor killings and the norm of honor erect walls between Western and Eastern cultures and support the ethnocentric discourse nourished by differences in gender regimes. This study is based on a review of feminist literature on honor and honor killings, a theoretical discussion on multiculturalism and intercultural communication, and 30 in-depth interviews conducted in Stockholm and Uppsala. This study claims that migrants from Turkey protect their perception of honor and that this perception has undesirable effects on communication between these immigrants and Swedes, despite the semantic and functional transformation of honor as a result of migration and multiculturalism.

Key Terms

gender, honor, migration, multiculturalism, intercultural communication.

Giriş

Farklı etnik, dinsel ve kültürel gruplara üye bireyler arasındaki iletişimi biçimlendiren parametrelerin başında cinsiyet rejimlerindeki ayrışmalar gelmektedir. Buna rağmen kültürlerarası iletişimi konu alan çalışmaların toplumsal cinsiyet meselesini araştırma gündemlerine dahil etmesi son derece yenidir. Oysa kültürlerarası iletişimde önemli roller üstlenen ahlaki normlar, büyük oranda toplumsal cinsiyet rejimleri ile ilişkilidir. Bu ilişki, kültürlerarası iletişimi toplumsal cinsiyet rejimlerindeki farklılıkları göznetmeden incelemeyi neredeyse imkansız hale getirmektedir. Namusun kültürlerarası iletişime etkilerinin incelenmesi bu bağlamda önem kazanmaktadır.

Türkiye'nin farklı bölgelerinde ve sınıfsal yapılarında işlenen kadın cinayetleri (Yıldız Tahincioğlu, 2011) gibi Türkiyeli göçmenlerin yaşadıkları gelişmiş Batı ülkelerinde işledikleri cinayetler de namusun farklı toplumsal yapılarda farklı biçimler aldığını, ancak tümüyle ortadan kalkmadığını göstermektedir. Dahası Tillion (2006)'un da belirttiği üzere namus, "yabancı kandan ve kültürden" duyulan korkulardan

beslendiği için göç ve çokkültürlülük ile birlikte deyim yerindeyse hortlamaktadır. İsveç'in Stockholm ve Uppsala kentlerinde yaşayan Türkiyeli göçmenlerin namus algısında göç ve çokkültürlülük ekseninde ortaya çıkan dönüşümleri ve bu dönüşümlerin kültürlerarası iletişime etkilerini konu edinen bu çalışmanın önemini kavramak için namus-göç ve çokkültürlülük arasındaki bu ilişkiye görünürlük kazandıran örneklerle bakmak yerinde olacaktır.

Çokkültürlü yapılar göçmenleri çatıştığı ve uyum sağlamakta zorlandığı farklı kültürlerle bir arada yaşamaya zorlamaktadır. Dil, din, geleneksel değerler başta olmak üzere kültürel yapılarıdaki farklılıklar, bir zenginlik yarattığı kadar çeşitli çatışmalara da neden olmaktadır (Çağlayan, 2006; Güleç ve Sancak, 2009, Şahin, 2001; Şahin, 2009). Sözü edilen bu farklılıklar kendi varlığını tehdit altında gören göçmen veya azınlık gruplarının kültürel değerlerine eskisine oranla daha güçlü bağlanmalarına, öteki gruplarla aralarına mesafe koymalarına yol açmaktadır (Şahin, 2001). Türkiyeli göçmenler de benzer sorunlarla mücadele etmekte (Depeli, 2009), dahası sözü edilen sorunların kaynaklarından birinin namus olduğu düşünülmektedir. Zira Avrupa'nın değişik ülkelerinde yaşayan Türkiyeli göçmen kadınların maruz kaldığı baskı ve şiddetin açıklanmasında namus, yaygın bir gerekçe olarak sunulmaktadır. İsveç'te 2002'de işlenen Fadime Şahindal cinayeti tartışmaya konu olan bu sorunun vahametini gözler önüne sermektedir. Cinayeti işleyen baba, savunmasında namusun kültürleri açısından sahip olduğu öneme vurgu yapmış (Sarıkaya, 2006) dahası kızını "batı stili yaşamı tercih ettiği" için öldürdüğünü söyleyerek mahkemeden cezai indirim talep etmiştir (Hildebrandt, 2002).

Türkiye'de her sınıftan, etnik gruptan insan açısından namus, kadın cinselliğine ve bu cinselliğin saflığını koruyan değer ve kurallara işaret etmektedir. Ancak namusa ilişkin geliştirilen dil gibi, namusu koruma stratejileri ve kimin namusu korumaktan sorumlu olduğu bireylerin üyesi olduğu sosyo-ekonomik gruba göre farklılaşmakta ve bu bağlamda karşımıza kabaca üç ayrı grup çıkmaktadır. Kentlerde yaşayan ve sosyo-ekonomik koşulları açısından alt sınıf üyesi olarak nitelendirilebilecek gruplar, namusu eğitim ve gelir seviyesi güçlü yabancından korunmanın en önemli aracı olarak görmekte, dahası güçlü yabancının varlığı akraba kadınlar üzerindeki baskının sertleşerek artmasına neden olmaktadır. İkinci grup olan ve köylerde yaşayan insanlar için de namus, akraba kadınları ve soya ait toprağı yabancı kandan korumanın bir yoludur, ancak yabancının mekansal uzaklığı namusu korumaya ilişkin geliştirilen baskıcı stratejileri deyim yerindeyse gevşetmektedir. Kent soylu olup sosyo-ekonomik açıdan

orta ve üstü sınıflara üye gruplar açısından ise namus kavramı yerini temiz ahlak adlandırmasına bırakarak, kan ve/veya sevgi (aşk) bağıyla bağlı olunan kadınların vicdanlarına teslim edilmiştir. Başka bir ifadeyle diğer gruplardan farklı olarak bu gruba üye insanlar açısından namus, bir erkeğin baskısı ve kontrolü ile denetlenecek birşey olmaktan çıkmış, kadınların bağlı buldukları erkeklere duydukları sevgiden ve kendilerine duydukları saygıdan kaynaklı içselleştirilmiş bir ahlakla korunan bir kavrama dönüşmüştür. Korunmasında kullanılan stratejilerde, koruyan aktörlerde ve adlandırılmasında göç, kentleşme, eğitim ve modernleşme etkisiyle ortaya çıkan bu önemli dönüşümlere rağmen namus, kadın cinselliğinin saflığına ilişkin o ilksel anlamını olduğu gibi bu saflığın korunmasına ilişkin olan işlevlerini de korumaktadır (Yıldız-Tahincioğlu, 2011).

Tartışmaya konu olan bu farklılıkların İsveç gibi ekonomik ve sosyal açıdan ileri seviyede olan gelişmiş bir Batı toplumunda yaşayan Türkiyeli göçmenler açısından neler olduğu sorusu bu çalışma açısından önemlidir. Zira bu çalışmada farklı dillerin, dinlerin ve kültürlerin birlikte mevcut olduğu ve namusun kurucu bir değer olarak benimsenmediği Batı ülkelerinde yaşayan Türkiyeli göçmenlerin namus algısında bir dizi dönüşümün yaşandığı varsayılmakta, dahası namus kavramının kültürlerarası iletişimi olumsuz yönde etkilediği öne sürülmektedir.

Bu bağlamda beliren araştırma sorusu, Türkiyeli göçmenlerin namus algısında göç ve çokkültürlülük ile birlikte ne türden dönüşümlerin yaşandığı ve tartışmaya konu olan bu dönüşümlerin kültürlerarası iletişime etkilerinin ne yönde ve nasıl olduğudur.

Araştırmanın çıkış noktasını oluşturan bu sorunun yanıtlanması için göç-çokkültürlülük ve kültürlerarası iletişime cinsiyet eşitsizlikleri penceresinden bakan çalışmaların temel alındığı bir tartışma yürütülmüş, söz konusu tartışmaların sağladığı öngörü ile sahasını Stockholm ve Uppsala'nın oluşturduğu bir alan araştırması gerçekleştirilmiştir.

Namus kavramının ve benzer değerler sisteminin bulunmadığı, ileri kapitalist, özellikle kadının sosyal hayata katılımı yönünden modernleşmesini büyük oranda tamamlamış çokkültürlü ve çok dilli bir yapıya sahip olan İsveç'in göç, çokkültürlülük ve namus arasındaki ilişkinin tartışılması açısından verimli bir araştırma sahası olduğu düşünülmektedir. İsveç'in başkenti olan Stockholm gibi dördüncü büyük kenti olan Uppsala da sosyo-ekonomik açıdan ileri düzeyde olan diğer taraftan göçmen nüfusla birlikte segregasyonun da yüksek olduğu kentlerdir. (Kilimci, 2009). Bu nedenlerden dolayı adı geçen kentler Türkiyeli göçmenlerin namus algısında göç ve çokkültürlülük

bağlamında ortaya çıkan dönüşümlerin ve bu dönüşümlerin kültürlerarası iletişime etkilerinin incelenmesi açısından uygun görünmektedir.

Araştırmanın konusu, sorusu ve varsayımı veri toplama tekniğinin derinlemesine görüşme olarak belirlenmesine neden olmuştur. Çalışma kapsamında 2013 Şubat ve Haziran ayları arasında 15'i kadın 15'i erkek toplam 30 kişiyle görüşülmüştür. Görüşmecilerin sekizi birinci kuşak göçmen (BKG), 12'si ikinci kuşak göçmendir (İKG). Görüşmecilerden 15'i orta sınıfa (GI) 15'i ise alt sınıfa (GII) üyedir.

Çokkültürlülük ve Namus İlişkisi Üzerine Bir Tartışma

Türkiye neredeyse günde bir kadının erkek şerefini, dolayısıyla namusunu tehdit ettiği gerekçesiyle öldürüldüğü ancak öldürenlerin ağır tahrik indirimi alarak çabucak salıverildiği bir ülkedir. Benzer bir namus algısına sahip olan Rahmi Şahindal, kızı Fadime'yi 21 Ocak 2002 tarihinde Uppsala'da öldürdükten sonra çıkartıldığı mahkemede kendini savunmak için sıkça namusu referans göstermiş ve mahkeme heyetinden cezasının hafifletilmesini istemiştir. Çünkü baba Şahindal, Fadime'yi kendi "iradesiyle" değil bir 'zorunluluktan' dolayı öldürmüştür: Fadime davranışlarıyla 'utanç' kaynağı olmuş ve ailesinin şerefine, yani namusa saldırmıştır (Wikan, 2014). Şahindal'ın anavatanı olan Türkiye'nin de içinde bulunduğu Akdeniz havzasının büyük bölümünde kadınların evlilik dışı ilişki yaşaması bireysel bir özgürlük olmaktan ziyade toplumun tümüne karşı işlenmiş bir suçtur. Bu bakışa göre kadının erkek akrabaları, bu davranışın yarattığı utancı toplum adına temizlemekle sorumludur (Yıldız Tahincioğlu, 2011; Peristiany, 1965). Muharrem Şahindal da İsveç'teki savunmasında kökleri tarih öncesine uzanan bu sorumluluğa atıfta bulunmuş, işlediği cinayetin bireysel bir tercih değil toplumsal bir zorunluluk olduğunu söylemiştir. İsveç toplumu açısından son derece kafa karıştıracı olan bu ifadeleri namusun iki yüzünü yani utanç ve şeref kavramlarını incelemeden anlamak mümkün değildir.

Türkiye'nin de içinde bulunduğu Akdeniz ve Ortadoğu toplumlarında kadın cinselliğine ve doğurganlığına ilişkin ahlaki norm ve yasakları içeren namus, kadını utanç erkeği ise şeref ile tanımlar. Buna göre kadın, cinselliğinden duyduğu utançla kendini sakınmakla, erkek ise kendine ait gördüğü kadının cinsel saflığını, yine kendi şerefi ve saygınlığı için denetlemekle yükümlüdür (Peristiany, 1965). Bireylerin toplumla ilişkisini olduğu kadar kendilerine karşı özsaygılarını da biçimlendiren namusun etki alanı ve derecesi göç ve çokkültürlülükle birlikte artmaktadır (Yıldız Tahincioğlu, 2011; Tillon, 2006, s. 198). Zira kökleri eski çağa kadar uzanan namusu doğuran başlıca neden

Akdeniz ve Ortadoğu bölgesinin istilalara açık coğrafi konumudur. Bu coğrafyanın sakinleri istilalarla birlikte topraklarını ve yaşam alanlarını yabancılarla paylaşmak zorunda kalmışlardır. Kabilelere bölünmüş yapısı nedeniyle güçlü istilacılara karşı savaşmayan yerliler biyolojik ve kültürel varlıklarını yabancı kandan korumak için kadınlarını kapatmışlardır. Yabancı kandan, dolayısıyla farklı kültürlerden duyulan bu korku günümüz koşullarındaki çokkültürlü yapılarda yeniden yükselmiştir (Tillon, 2006, s. 198). Günümüzde, göçün de etkisiyle, çokkültürlü yapılar artmakta, dolayısıyla kendilerini üyesi oldukları soyun/etnik grubun namusu ile yücelten erkek göçmenler, yine namus açısından tehdit olarak imledikleri yabancı kanla ve kültürle eskiye oranla daha yoğun bir birliktelik içinde yaşamaktadırlar. Böylece, namusun, dolayısıyla grubun nesebinin ve kültürünün korunması adına akraba kadınların yabancından ve öteki kültürlerden tecriti daha mühim bir mesele haline gelmektedir (Yıldız-Tahincioğlu, 2011; Sirman, 2006; Tillon, 2006, s.198). Sözü edilen tecrit gibi bu tecritin sonuçları da çokkültürlü Batı toplumlarında "grup hakları" ve "kadın hakları" arasında yaşanan gerilimde ifade bulmaktadır. Bu gerilimi, öldürdüğü kızı için mahkemeye çıkan Şahindal'ın talep ettiği cezai indirimden yukarıda aktarılan gerekçelerinden okumak mümkün.

Zira çoğunluk kültürünün azınlık kültürüne hoşgörü göstermesini talep eden çokkültürlülüğe göre azınlık veya göçmen grupların kendi kültürlerini yaşayabilmeleri için "grup haklarının" yasalar tarafından kabul edilmesi ve hatta desteklenmesi gerekmektedir (Volpp, 2001; Volpp, 1996; Volpp, 2000). Göçmen veya azınlık grupların kültürel haklarını koruyarak bir arada yaşamasının kadın hakları açısından yaratacağı sakıncalara ilişkin tartışmalar ise grup haklarına yapılan bu vurgunun bir sonucudur (Baumann, 2006). Buna göre son elli yıllık dönemden farklı olarak günümüzde, azınlıkların asimilasyonu baskıcı bir şey olarak görülmektedir. Peki azınlık veya dini grubun kültürü liberal devletin sunduğu kadın hakları standartlarını zorluyorsa ne yapmalı? Grup hakları ile kadın hakları arasındaki gerilime dikkat çeken bu soru, böyle durumlarda ataerkil kültürel gruplara üye kadınların daha az ataerkil olan Batı kültürlerine entegre edilmesi gerektiği (Song, 2005; Okin, 2002; Okin, 1999, s. 1-2; Okin, 1998) savıyla yanıtlanmaktadır.

Ancak savunulanın aksine, azınlık veya göçmen grupların kültürel değerlerini dönüştürmeyi hedefleyen dış müdahaleler çoğunlukla bu grup üyesi kadınlar üzerindeki baskıların artmasına neden olmaktadır. Çünkü bunlar doğumun, kültürel ve ahlaki değerlerin alanı olarak imlenen özel alanı yabancından koruma refleksiyle güçlendirmekte

(Chatterjee, 2002) bu refleks ise değişime karşı yükselen güçlü bir direnç yaratmaktadır (Kymlicka, 1998). Egemen kültürün egemen olmayan kültür ile kurduğu türlü iktidar ilişkisi gibi bu ilişkinin egemen olmayan kültürde yarattığı dönüşümleri de tartışma dışı bırakan bu bakış açısı, kültürlerarası iletişimdeki olumsuz etkileri ile dikkat çeken etnomerkezci söylemlerle de eklemlenmektedir. Kültürlerarası iletişim, tartışmaya konu olan bu eklemlenmenin analizini sağlayan kuramsal zemini ve kavramsal araçları sunmaktadır

Zira, varlığı insanlık tarihi kadar eski olan kültürlerarası iletişim, farklı kültürlerden insanlar arasında gerçekleşen iletişimi anlamak ve açıklamak, iletişim süreçleri ile ilgili tahminlerde bulunmaktır (Kartarı, 2008). İletişim teknolojilerindeki gelişmeler, ekonomik küreselleşme, İkinci Dünya Savaşı sonrası dünya düzeninin sonuçlarından biri olan ekonomi nedenli göç dalgası, çokkültürlülüğün artmasına, dolayısıyla da kültürlerarası iletişimin yükselen bir çalışma alanı olarak ortaya çıkmasına neden olmuştur (Klopf ve McCroskey, 2007, s. 3-10, McDaniel, Samovar ve Porter, 2006, s. 1-2)

İkinci Dünya Savaşı sonrası beliren yeni dünya düzeni ile birlikte birbirlerinden farklı kültürlere, etnisitelere sahip insanlar iş, eğitim veya sosyal nedenlerden dolayı artan bir şekilde birlikte yaşamaya başlamışlardır. Bu birliktelikler, farklı kültürlerin, dillerin, geleneklerin etkileşimini doğurmuş, başka bir ifadeyle kültürel karşılaşmalar eskiye oranla artmıştır. (Klopf ve McCroskey, 2007, s. 3-10) Kültürlerarası iletişim çalışmaları, bu karşılaşma ve etkileşimin rasyonel akıl ve uzlaşımçı bir yolla sürdürülmesinin yollarını tartışırken aynı zamanda çatışmaları ortaya çıkartan koşullara da görünürlük kazandırmıştır. (Klopf ve McCroskey, 2007, s. 10). Zira birlikte yaşamak, farklı kültürel geçmişlere, bakış açlarına, inançlar ve değerler sistemine, geleneklere sahip olan ötekiyle aynı olmanız anlamına gelmemektedir. Ancak bu türden farklılıklarla birlikte ve barışçıl bir yaşam sürmenizi gerektirmektedir. (Klopf ve McCroskey, 2007, s. 1-2).

Tartışmaya konu olan bu türden barışçıl ve rasyonel birlikteliklerin kurulması açısından sınırları zorlayan en önemli öğelerden biri, kültürlerarası etkileşim süreçlerinde iyice belirgenleşen toplumsal cinsiyet rejimlerindeki farklılıklardır. Zira cinsiyete ilişkin kurallar ve değerler bütünü kültürel farklılıkların imlendiği, başka bir ifadeyle iki farklı kültür arasındaki sınırların işaretlendiği önemli müzakere ve çatışma alanlarıdır. Namus kavramı özelinde de görüldüğü gibi kültürlerarası iletişimde belirleyici olan bu farklılıklar, etnomerkezci söylemlere kolayca eklemlenmektedirler.

Kültürlerarası iletişimde engelleyici birer öge olarak işlev gören etnomerkezci söylemler, kültürel öğeleri, sabit ve değişmez bir kültürel öz olarak ele alır. Büyük oranda cinsiyet rejimlerindeki farklılıklardan beslenen bu ırkçı öğeleri içeren etnomerkezci söylem, kültürler arasında hiyerarşik bir sıralama yapar. Liberal Batı/ataerkil Doğu ikiliğinden beslenen bu bakış açısında Doğu'dan ithal edilen kültür, dondurulmuş bir kategori olarak ele alınır, sözü edilen kültürün olumlu veya olumsuz yönde evrilmesine yol açan parametreler dolayısıyla da iktidar ilişkileri tartışma dışı bırakılır (Ponzanesi, 2007, s. 91-94; Volpp, 1996, s. 1192; Hall, 1992). Tartışmaya konu edilen bu bakış açısı etnomerkezci bireyin düşünme biçimlerinde, dolayısıyla da öteki kültürlere üye insanlarla iletişim kurma şekillerinde son derece etkilidir. Buna göre kendi değer yargılarını, ahlaki normlarını merkeze alarak düşünen etnomerkezci birey, kendisinden farklı kültürlere üye insanlarla ilişkisinde sözü edilen bilinci işletmektedir. Bu bireyler, kendini, üyesi olduğu grubu ve kültürü dünyanın merkezine yerleştirmekte ve diğerlerinin yerini buna göre belirlemektedir (Kartarı, 2008, s. 217).

Oysa kültür, değişmez bir öz, sabit bir kategori olmaktan ziyade, zıttı ile iletişim içinde dönüşen dinamik bir öğedir (Lengel ve Scott, 2011). Bu açıdan bakıldığında çokkültürlü yapılar, farklı kültürlerin iletişiminin, ve bu iletişimin her bir kültürde yarattığı özgün etkilerin en çıplak haliyle gözlemlendiği toplum biçimidir (Ponzanesi, 2007, s. 91-94; Volpp, 1996, s.1192). Çünkü kültürlerarası iletişim; kültürel algıların, sosyal statünün, kültürel arkaplanın, yaşam biçiminin, eğitimin, cinsiyetin, yaşın ve bunlar gibi birçok öğenin işin içine karıştığı bir kültürel müzakere sürecidir (Lengel ve Scott, 2011). Bu süreçle birlikte aynı gruba üye insanların ortaklaştığı noktalar kadar değişik gruplara üye insanların farklılaştığı noktalar da gün yüzüne çıkar (Scollor ve Scollen, 2001, s. 138-139). Benzerliklerin olduğu gibi farklılıkların da gün ışığına çıkmasına neden olan kültürlerarası iletişim; yeni ortak kültürlerin oluşmasına veya etkileşim halinde olan her bir kültürün kendi içinde dönüşmesine neden olur (Knoblauch, 2001, s. 24).

Takip eden başlıkta aktarılan alan araştırması verilerinin de gösterdiği gibi namus, bir taraftan Türkiyeli göçmenler ve İsveçliler arasındaki iletişimi etkilemekte diğer taraftan da her bir kültürün kendi içinde dönüşmesine, dahası bu etkilemişin de beslediği yeni bir kültürün ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

İsveç Örneğinde Kültürlerarası İletişim Bağlamında Namus

Daha önce de belirtildiği gibi bu çalışma 2013 yılının Şubat ve Temmuz ayları arasında İsveç'in Uppsala ve Stockholm kentlerinde yaşayan 30 Türkiyeli göçmenle gerçekleştirilen saha araştırmasına dayanmaktadır. Görüşmecilerin 16'sı kadın 14'ü erkek, 16'sı orta 14'ü alt sınıf üyesi, 16'sı birinci 14'ü ikinci kuşak göçmendir. Aşağıdaki tabloda göçmenlerin takma adları ile birlikte cinsiyetleri, yaşları, sosyo-ekonomik konumları, kuşakları ve yaşadıkları şehir bilgileri yer almaktadır. Tablo, aynı zamanda söz konusu bilgilere metin içinde hangi kısaltmalarla atıfta bulunulduğu bilgisini de içermektedir.

Ad	Cinsiyet	Yaş	Soyo-ekonomik konum GrupI(GI) GrupII(GII)	Göçmen Kuşağı Birinci Kuşak Göçmen (BKG) İkinci Kuşak Göçmen (İKG)	Şehir
Nazmi	Erkek	30	GII	İKG	Stockholm
Zehra	Kadın	26	GI	İKG	Stockholm
Hasan	Erkek	50	GI	BKG	Stockholm
Neriman	Kadın	57	GI	BKG	Stockholm
Hamdiye	Kadın	55	GII	BKG	Stockholm
Nermin	Kadın	57	GI	İKG	Stockholm
Semih	Erkek	23	GII	İKG	Stockholm
Elif	Kadın	36	GII	İKG	Stockholm
Fatma	Kadın	26	GII	İKG	Uppsala
Recep	Erkek	21	GII	İKG	Stockholm
Tümay	Kadın	51	GI	BKG	Stockholm
Hüseyin	Erkek	24	GI	İKG	Uppsala
Şahika	Kadın	35	GI	BKG	Uppsala
Gülsüm	Kadın	23	GI	BKG	Uppsala
Sevil	Kadın	26	GI	BKG	Uppsala
Canan	Kadın	42	GI	BKG	Uppsala
Sinan	Erkek	25	GII	İKG	Uppsala

Ahmet	Erkek	30	GI	İKG	Stockholm
Bilal	Erkek	41	GI	BKG	Uppsala
Zafer	Erkek	50	GI	BKG	Uppsala
Hayri	Erkek	50	GII	BKG	Uppsala
Şenay	Kadın	30	GII	BKG	Uppsala
Hatice	Kadın	23	GI	İKG	Stockholm
Hayriye	Kadın	45	GII	BKG	Uppsala
Suavi	Erkek	55	GII	BKG	Uppsala
Serhat	Erkek	29	GII	İKG	Uppsala
Fırat	Erkek	27	GII	İKG	Uppsala
Halil	Erkek	23	GI	İKG	Uppsala
Berna	Kadın	52	GII	BKG	Uppsala
Halise	Kadın	42	GI	BKG	Uppsala
Toplam:30	Kadın:16 Erkek: 14		GI:16 GII:14	BKG:16 İKG:14	

Tablo 1: Görüşmeci Tablosu.

Görüşmelerde, İsveç'te yaşayan Türkiyeli göçmenlerin namus algısında göç ve çokkültürlülük etkisiyle meydana gelen dönüşümleri ve bu dönüşümlerin kültürlerarası iletişim ile ilişkisini anlamak için hazırlanan yarı yapılandırılmış bir soru yönergesi temel alınmıştır. Yönergede yer alan sorular şöyledir: Türkiyeli göçmenler ve İsveçliler arasındaki temel kültürel ve ahlaki farklılıklar nelerdir? Örneğin aile yaşantısı, cinsellik gibi konularda ne tür farklılıklar vardır? Kendi kültürünüzü İsveç kültüründen nasıl koruyorsunuz? Sizce ne tür kültürel farklılıklar İsveçliler ve göçmenler arasındaki çatışma ve ayrışmaların nedenleridir? İsveçli kadınlarla Türkiyeli kadınlar arasında ahlaki normlar açısından farklılıklar var mıdır? Ne tür farklılıklar vardır? Sizce namus nedir, ne olursa kirlenir ve nasıl temizlenir?

Verilerin aktarıldığı takip eden ilk başlık altında göçmenlerin namus algısı ve bu algıda göç ve çokkültürlülük ekseninde ortaya çıkan dönüşümler, ikinci başlık altında da söz konusu algının kültürlerarası iletişime etkilerine ilişkin veriler aktarılmaktadır.

İsveç'te Yaşayan Türkiyeli Göçmenlerin Namusla İlişkisi

İsveç'te yaşayan Türkiyeli göçmenler, Türkiye ile benzer biçimde, namusu soyu ve kültürü koruyan bir norm olarak görmektedirler. Ancak Türkiye'den farklı olarak İsveç "namus nedir bilmeyen", yabancılarla doludur ve yabancıların varlığı göçmenlerin namusa atfettiği değer ve önemi arttırmaktadır:

...kadınlarımız ve kızlarımız namustan habersiz yabancılarla (İsveçlileri kastediyor) okulları, sokakları, iş yerlerini paylaşıyor. Dolayısıyla burada namus, Türkiye'ye oranla daha önemlidir, çünkü onlarda namus olmadığı için bizim namusumuzu da düşünmüyorlar. Türkiye'de olsa, herkes birbirinin namusunu kollar, niye, çünkü bilir namusun önemini. Durum böyle olunca da kızıma, karıma, bacıma kötü gözle bakmazlar, ama burada öyle mi, değil. Adam zaten kendi karısı kızını, bacısı biriyle yatınca da önemsemiyor, sizinkiyle yatar, sonra da arkasını döner gider. Bu yüzden biz burada sürekli tetikte olmak zorundayız, her yanımız yabancı, her yanımız tehdit altındadır (Suavi, GII, BKG, Stockholm, 25 Nisan, 2013).

Suavi gibi tüm görüşmeciler, namusun en önemli kültürel değerleri olduğunu belirtmişlerdir. Onlara göre namus, yabancı ile aralarındaki sınırı imleyen, dolayısıyla da sahip oldukları kültürel ve biyolojik farklılıkları koruyan bir değerdir. Göçmenlere göre bu bağlamda namus, kültürel değerlerden kaynaklı bir haktır da. Oysa İsveç devleti, bir grup hakkı olan "namusa saldırmakta", dolayısıyla da Türkiyeli göçmenlerin kültürel değerlerine saygı göstermemektedir:

Onlar bizi olduğumuz gibi kabul etmiyor. Diyorlar ki sizin kültürünüz bizimkinden geri, bizden ne istiyorlar bilmiyorum. Bir kadındır, namustur tutturmuşlar. Diyorlar ki hadi bizim gibi olun, dışarı çıkın, diskoda eğlenin daha da ilerisi kadınlı erkekli birlite olun... E onlarda namus diye bir şey yok bizde de olsun istemiyorlar" (Şenay, GII, BKG, Uppsala 28 Nisan, 2013).

İlk bakışta göçmenlerin namusa yüklediği anlamların ve işlevlerin Türkiye'dekilerle aynı olduğu izlenimi ortaya çıkmaktadır. Zira onlar için de namus, aile soyunun ve kültürünün kadın cinselliğinin denetimi yoluyla korunması anlamını ve işlevini yüklenmektedir. Ancak elde edilen veriler Türkiye'deki yaygın namus algısı ile İsveç'te yaşayan göçmenlerin namus algısının iki açıdan farklılaştığını göstermiştir. Birincisi öteki-yabancı kültür tarafından asimile edilme korkusu nedeniyle göçmenler Türkiye'de

yaşayan insanlara oranla namuslarını çok daha fazla tehdit altında hissetmektedirler. Tehdit hissi namusa atfedilen değeri arttırdığı gibi namus temelli baskının farklı biçim ve içeriklere bürünmesine de neden olmaktadır:

Eğer geldiğimiz toprakları adetleri gelenekleri unutursak yok oluruz. Bunu anlamıyor İsveçliler, sürekli baskı yiyoruz bu konuda. Kadınlarımız nerede diye sorup duruyorlar. Kadın bizim için her şeyden önce anadır, kutsaldır namustur ve olması gereken yerde, evdedir. Aramızdaki en büyük insani fark da bu zaten. Bu yüzden bizim için namus çok önemli, onu kaybedersek İsveçlilerden farkımız kalmaz" (Sinan, GII, İKG, Uppsala, Nisan 27, 2013).

İkinci büyük farklılık ise göçmenlerin İsveçlilerle girdikleri asimetrik ilişkide kendini göstermektedir. Zira namus, eğitim, iş olanakları açısından çok daha iyi konumda olan İsveçlilerle kurdukları ilişkide bir üstünlük sağlama aracına dönüşmüştür:

İsveçliler bizden eğitilmiş, iyi işlerde çalışıyor, adamlar hep okuyor falan. Ama bir eksikleri var o da aile kurumu da bağı da yok. Bakarsın birbirlerine adları ile hitap ederler, saygı yok, on sekiz yaşına gelen kız da erkek de bavulunu toplar çıkar, aileleri karışamaz. Çocukların yüzde kırkı evlilik dışı ilişkilerden, yüzde altmışı zaten sambo¹ yapıyor, yani nikahsız yaşıyor bunlar. Nedeni de namusun olmayışı. Yani o açıdan biz onlardan üstünüz (Semih, GII, İKG, Stockholm, 6 Haziran, 2013).

İlk bakışta üstünlük kurmanın bir aracı gibi görünen namus, esasında göçmenlerin egemen kültür karşısındaki madun konumlarının bir ifadesidir. Zira namusun çözülmesi, ellerinde kalan tek iktidar alanının yani ailenin çözülmesi anlamına gelmektedir. Otuz yıla yakın bir zamandır bulunduğu İsveç'te işsizlik maaşıyla geçinen evli ve üç çocuk babası Suavi için de namusun varlığı tüm yoksunlukların üstünü örtmeye yetmektedir:

Buraya geldik, her şeyimizi arkamızda bıraktık... Geldiğimiz yerlerde saygın ailelerdik. Ama şimdi sadece göçmensin. Dilimizden adetlerimize hatta mesleğimize kadar her şey on para oldu. Elimizde ne kaldı, bir tek geleneğimiz, göreneğimiz, ahlakımız. Onlara da sahip çıkmazsak yok oluruz. Çünkü biz burada onların yapmak istemediği işlerde çalışır çöplerini toplar hasta ve yaşlılarına bakar, kirlerini temizleriz. Ama onların

¹ Sambo, Kuzey ülkelerinde yaygın olan bir evlilik sözleşmesidir. Çiftler, aralarında yaptıkları yazılı veya sözlü bir sözleşme ile birlikte yaşamaya başlamaktadır.

kiri bizden çok kızım boş ver, en başta namusları yok (Suavi, GII, BKG, Stockholm, 25 Nisan, 2013).

Göçmenlerin namus algısında belirleyici olan “güçlü yabancının” tehdit ettiği en önemli alanlardan biri ailedir. Verilerin de gösterdiği üzere namus iki kültür arasındaki farklılıkları işaretleyen çok önemli bir kavramdır. Bu farklılıkların görünürlük kazandığı başlıca kurum olarak aile, namus yoksunu dolayısıyla da ahlak dışı bulunan güçlü yabancından korunmalıdır. Hiç kuşkusuz ki görüşmecilerin büyük bir bölümü namusun Türk ve İsveç ailelerini birbirinden ayıran en önemli değer olduğu fikrindedir:

Onlar için aile diye bir şey yok, zaten evlilik kurumu çökmüş, herkes herkesi aldatır. Bu yüzden biz onlardan uzak duruyoruz, özellikle de çocuklarımızı hele hele kız çocuklarımızı koruma altına alıyoruz, ailemizi koruyoruz. Bunu yapmaz da İsveçlilerin topuna girsek ne aile ne kız ne de eş kalır (Nazmi, GII, İKG, Stockholm, 10 Haziran, 2013).

Elindekini kaybetmekten korkan bu görüşmeci gibi geri kalan erkek görüşmecilerin tümüne yakını için de İsveç'teki aile kurumu, ve kadınların sosyal statüsü son derece ürkütücüdür. İsveç kültüründen duyulan bu korkunun merkezinde, "aşırı özgürlüğü" nedeniyle "erkekleşmiş" bulunan cinsel açıdan “doyumsuz” İsveçli kadınlar bulunmaktadır. Bu tahayyül, etnomerkezci söylemlerden beslenen oryantalist ideolojinin ürünü “Doğulu” kadın ve erkek imgelerinin “Kuzeyli” kadında ve erkekteki karşılığı gibidir. Son on beş yılını İsveçte geçiren ithal gelin üç çocuk annesi 36 yaşındaki işsiz Elif, İsveçli kadınların “kocalarına kanca attığını” söylemiş, “o tür” olarak isimlendirdiği bu kadınların doymak bilmez bir arzuya sahip olduklarını açıkça ifade etmiştir.

Danimarkalı bir kadınla on yıl evli kalan, muhasebeci GI üyesi Zafer (50) ise İsveçli kadınlara yönelik geliştirilen bu dilden son derece rahatsızdır. Yirmi yılı aşkın bir zamandır yaşadığı İsveç'te muhasebecilik yapan Zafer'e göre asıl mesele Türkiyeli göçmenlerin farklı kültürlere yönelik geliştirdiği ırkçı ve ayrımcı bakış. Kendini İsveçliler karşısında güçsüz hisseden göçmenlerin hayatta kalmalarını sağlayan bu bakış, iki kültür arasındaki iletişimi olumsuz yönde etkilemektedir:

Bir Danimarkalı ile on yıl evli kaldım. Hani diyor ya bunlar İsveçliler, ne bileyim Kuzeyli kadınlar ahlaksız diye. Asıl ahlaksız onlar. Bu insanlar için ahlak dürüst ve açık olmak, samimiyet. Aldatsa bile bunu söylemek, yüzleşmek. E aile desen bağları bizden güçlü, bizde herkes double life yaşıyor. Gençler dışarıda bir İsveçli gibi yaşıyor eve geldiğinde uzun eteğini giyip yer

sofrasında yemek yiyor. Durmadan yalan söylüyor. Özgürlüklerini açıkça yaşayan ise Fadime gibi öldürülüyor. Ama yapan bizim erkeğimiz olduğunda mesele değişiyor. Buraya geldiklerinde İsveçli kadınlarla ilişki yaşamış, sonra onları bir paçavra gibi atmışlar, bu sorun değil tabii! Kendi kadınlarını da eve kapatmışlar. Ama kendileri sokakta, İsveçli kadınların peşinde. İsveçliler bu samimiyetsizliği gördü ve kullanılmak istemiyorlar. Soruyorlar bize, sizin karınızı, kızınızı, kız kardeşiniz nerede diye? (Zafer, GI, BKG, Uppsala, 5 Mayıs, 2013).

Namusun varlığının ve yokluğunun temel veri olarak kabul gördüğü bu hiyerarşik ilişki nedeniyle iki toplum arasındaki makasın giderek açıldığı görüşmeciler tarafından değişik biçimlerde dillendirilmiştir. Toplumsal cinsiyet rejimlerindeki farklılıklardan beslenen bu dil etnosentirizme eklenmekte, dolayısıyla da iki toplumu birbirinden ayıran bir işlev görmektedir.

Türkiyeli Göçmenler ve İsveçliler Arasındaki İletişimin Bir Ögesi Olarak Namus

Araştırma verileri iki farklı kültür arasındaki iletişimin aynı zamanda kültürel bir müzakere olarak işlev gördüğünü, bunun sonucunda her iki kültürde de dönüşümler meydana geldiğini göstermektedir. Göçmenlerin ifadelerine göre, eskisinden farklı olarak artık İsveç toplumunda da kadınların “rahatlığı” bir sorun olarak tartışılmaya başlanmıştır. Aileler kızlarına, “kullanılmamak” adına göçmenlerle arkadaşlık yapmamalarını öğütlemektedir. Bu öğütler göçmenlerin büyük bir bölümü tarafından “ahlakı bizden öğreniyorlar” cümlesinde ifade bulan etnomerkezci bir dil ile aktarılmıştır. İsveç’te cinsellik yaşının düşük olduğunu bunun da kendi çocuklarını etkilediğini söyleyen üç çocuk annesi ve işsiz Şahika (35) ‘Bu halleriyle bizi beğenmeyen İsveçliler, kızlarının namusunu korumayı Türk göçmenlerden öğrenmeye başladı’ demiştir. İlginç olan, İsveçlilerin “namuslarını” Türkiyeli göçmen erkeklerden korumasıdır. İki kız çocuğu annesi hemşire Canan (42); İsveçliler kızlarını Türklere karşı kollamayı yine Türkler’den öğrendi’ demiştir:

...kızlarına kendilerini korumalarını, onunla bununla hemen yatmamalarını en azından büyüdükten sonra sevdikleriyle yatmalarını söylüyorlar. ...yine de bizim gibi değil hani, bizdeki bekaret zaten bunlarda yok. Ama bakın bunların kızları kadınları göçmen erkeklerle yattıktan sonra kendilerini değersiz hissediyorlar. Çünkü bizim erkeklerimiz öyle kolayca ulaştığı kadına değer vermez, kullanır atar. İsveçli kadınlar bu durumdan çok rahatsız ve bunu

anlamakta zorluk çekiyorlar. Mesela hamilelik durumunda herşey değişiyor, adam hemen gerçek yüzünü gösteriyor. Diyor nereden belli bu çocuğun benden olduğu? Üzülen taraf kadın oluyor ve onlar da kendilerini göçmen erkeklerden korumayı öğreniyor. Bu durum en çok iki kültür arasındaki ilişkiyi olumsuz etkiliyor, güven kayboluyor çünkü (Canan, GI, BKG, Uppsala, 11 Haziran, 2013).

Türkiyeli göçmenlerin büyük bir bölümü tarafından kullanma-kullanılma ilişkisi olarak adlandırılan bu çerçeveye her iki toplumda da karşılığını bulmaktadır. Zira İsveç devleti, bir görüşmecinin ifadesiyle “namusa savaş açmıştır”. Görüşmecilerin çoğuna göre bu savaş ile birlikte Türkiyeli erkek göçmenler akraba kadınlar üzerindeki namus temelli baskıyı daha da arttırmıştır. On dokuz yaşında gelin geldiği İsveç’te “hapis hayatı” yaşadığını söyleyen Şahika’ya göre üzerindeki koca baskısı İsveçliler yüzündendir: “İsveçliler bu kadar namus, namus demese, kadınlarınız bizim kadınlarımız gibi olsun diye tutturmasa kocam da ailesi de bana bu kadar baskı yapmazdı.”

Avukatlık yapan bir çocuk annesi Zehra (26)’ya göre İsveç devletinin ve toplumunun “namusa ve göçmen kadınların eve kapatılmasına takmasına neden olan iki parametre vardır”. Bunlardan biri “göçmen erkeklerin ilişki yaşadığı İsveçli kadınları paçavra gibi atması”, ikincisi de “İsveçli bir adamla birlikte yaşadığı için Fadime Şahindal’ın babası tarafından öldürülmesi”:

Önceleri kapalı kapılar ardında konuşulan ve İsveçli kadınları hedef alan dedikodular ortalara döküldü. Fadime Şahindal cinayeti ise göçmenlerin kafasındaki İsveçli imajını İsveçlilerin gözüne soktu. Yani bunlar dediler ki madem sizde bu mesele Fadime’yi ve sevgilisini öldürecek kadar önemliydi neden yıllardır bizim kadınlarımızla yaşıyorsunuz? Bir de öyle böyle yaşamak değil, bizimkiler bu kadınlarla sambo yapıyor yıllar sonra kadınlar hamile kalınca terk ediyor. Bir daha da kadını ve çocuğu aramıyor. Benim böyle arkadaşlarım var, yirmi yaşında ve babasını bir kez bile görmemiş (Zehra, GI, İKG, Stockholm, 20 Haziran 2013).

Zehra’nın aksine görüşmecilerin büyük bir bölümü hem İsveçli kadınlara yönelik bu muameleleri hem de Fadime Şahindal cinayetini haklı bulmaktadır. Zira sahip oldukları namus algısına göre “erkek canının istediğiyle yatabilirken kadın kendini evleneceği erkeğe saklamak zorundadır. Cinselliğini sakınmayan kadın ise hem kullanılmayı hem de öldürülmeyi hak etmektedir”. Bu çerçeve iki toplumun ahlak ve şiddet mefhumlarına bakış açılarını gözler önüne sermektedir.

Görüşmecilere göre İsveçliler ile Türkiyeli göçmenlerin en büyük ayrışma noktalarından biri her iki toplumun şiddete yaklaşımıdır. Zira İsveçlilerin ahlak anlayışı “her türlü şeyi kabul edecek kadar genişken, şiddetin her türüsüne mesafe koyacak kadar katıdır”. Eğitim ve gelir düzeyi yüksek birçok görüşmeci gibi eğitim ve gelir düzeyi düşük görüşmecilerin tamamı da “mesele namus olduğunda bile İsveçlilere şiddetin zaman zaman gerekli bir yol olduğunu anlatamadık” demişlerdir. Yarım bıraktığı lise eğitimine tekrar başlamayı planladığını söyleyen ikinci kuşak göçmen Nazmi (30) iki kültür arasındaki temel farklılığın ahlaksızlığın ne olduğuna ilişkin verilen yanıtlarda ortaya çıktığına dikkat çekmiştir. İsveç’te yaşadığı en büyük uyum probleminin bu bağlamda ortaya çıktığını söyleyen erkek görüşmeciye göre İsveçliler şiddet dışında hiçbir şeye ahlaksızlık olarak bakmamaktadır:

Mesele bunların ahlak anlayışlarının değişik olması, kötü değerler, kötülük gelmez onlardan sana ama anlaşılmazlar. Mesela bunların yanında şiddeti savunun tüm iletişimi keserler. Arkadaşlığınız bitti demektir onlarla, size hasta gözüyle bakarlar. Diğer taraftan her şey serbest, bakarsın yolda eşcinseller öpüşür, sevişir, evlilik kurumu desen zaten yüzde altmışı sambo yapıyor, nikah falan yok, çocukların yüzde kırkı evlilik dışı. E diyemiyorsun ki bunlar ahlaksızlık ve bunlar bizim için cinayet nedeni (Nazmi, GII, İKG, Stockholm, 22 Haziran, 2013).

İsveç’te şiddete yönelik yaygın kabul gören bu bakış açısı, göçmenlerin namusu, uğruna ölecek veya öldürülecek bir değer olarak doğrudan ve açık bir biçimde tanımlamalarına engel olmuştur. Ancak aynı görüşmeciler namus için öldüren adamı anladıklarını hatta kurban olarak gördüklerini 2002 yılında işlenen Fadime Şahindal cinayeti üzerinden sıkça dillendirmişlerdir. İkinci kuşak bir göçmen olan pizzacı Recep (21), bazı durumlarda namus cinayetlerinin kaçınılmaz olduğunu söyleyenlerdendir:

Bizim için namus önemli, tamam iş hayatında, eğitimde okulda hadi diyelim alışveriş yaparken falan da onların kurallarına uyduk, dillerini öğrendik. Ama o kuralların geçerliliği aile hayatımızda biter, kültürümü korumak için her şeyi yaparım. Mesela, Fadime’nin babası haksız mıydı, kız açıkça gitti birlikte yaşadı İsveçliyle, sonra da bunu parlamentoda anlattı. O baba toplum içine çıkamadı, İsveçliler bunu anlamaz... Ama yine de cinayete karşıyız (Recep, GII, İKG, Stockholm, 17 Haziran, 2013).

Recep’in ifadelerinden de anlaşılacağı gibi göçmenler, İsveç hükümetinin namus konusuna yaklaşımının cinayetlere yol açtığını düşünmektedir. Yine bir ikinci kuşak

göçmen olan Avukat Ahmet (30)'e göre de İsveçlilerin dayatmaları bizzat bu cinayetlerin nedenidir:

Burada devletin ve toplumun sizden talebi açık: kültürünüzü değiştirin, kadınlarınızı özgür bırakın. Tamam güzel, ama bu bir zihniyet meselesi hemen olacak iş mi? Bakın cinayet işlenen aileler de zaten uyum sağlama çabası içinde olan aileler. Fadime'nin ailesi kızını okutmuş, başka şehre yollamış, diskoya gitmesine erkek arkadaş edinmesine de karışmamış. Ama ne Fadime'ye ne de İsveç devletine bu yetmedi. Kalktı gitti bir İsveçliyle nikahsız aynı evde yaşadı, o da yetmedi çıktı parlamentoya biz göçmen kadınlar double life yaşıyoruz diye konuştu. Bu cinayetin katili Fadime'nin cahil babası değil onu o parlamentoya çıkartıp konuşuran İsveç Devleti'dir. Bu devlet göçmenleri zorlamak yerine anlamayı denemeli (Ahmet, Stockholm, GI, İKG, Stockholm, 15 Haziran, 2013).

Görüşmecilerin çoğuna göre İsveç Devleti Fadime Şahindal cinayetini iki kültür arasında medeniyet seviyesinde ortaya çıkan farklılıkları göstermek için kullanmıştır. Fadime Şahindal'ın ikinci derece akrabası olan üniversite öğrencisi ikinci kuşak göçmen, Halil (23), cinayet öncesini olduğu gibi cinayet sonrasında da "kültürel bir linç" olarak adlandırmıştır. Zafer'e göre Şahindal olayı İsveçlilerin kendi kültürlerini Doğu kültürleri karşısında medeni ve insani ilan ettiği bir süreçtir (Hildebrandt, 2002). Oryantalist bir dil ve etnomerkezci bir söyleme örnek oluşturan ve basında sık sık yer alan ve almaya da devam eden bu çerçeve iki kültürün ayrışmasına neden olan etkenlerdendir.

Ancak etnosentrik olan sadece İsveçliler değildir. Zira Fadime Şahindal'ı öldüren babası mahkemedeki savunmasında namusun kültürleri açısından sahip olduğu öneme vurgu yapmış, ve kızını 'Batı stili yaşamı' seçtiği için öldürdüğünü açıkça söylemiştir (Danışman, 2011, Hildebrandt, 2002). Bu ifadeler göçmenlerin İsveçlilerin ahlaki değerlerine yönelik geliştirdiği dil ile birlikte düşünüldüğünde anlamlı olacaktır. Aynı zamanda bir aktivist olan emekli öğretmen Nermin (57) Şahindal cinayeti ile göçmenlerin İsveçlilere karşı sahip oldukları zihniyetin açığa çıktığını söylemiştir:

Neydi şimdiye kadar, yüzlerine gülüp saygıda kusur etmedikleri İsveçliler arkalarını döndüğünde, ya bunlar orospu, ahlaksız diye aşıyorlardı. Kadınlarını birer av olarak görüyor erkeklerine de saygı duymuyorlardı. Şimdi ne oldu, bir Türk kızı bir İsveçliyle birlikte yaşadı diye ikisini de öldürdük. Her şey ortaya döküldü, hem de toplanamayacak biçimde (Nermin, GI, BKG, Stockholm, 16 Haziran, 2013).

Nermin'in ifadesiyle "ortaya dökülenler" esasında iki kültürel ve etnik grup arasında sahip oldukları cinsiyet rejimlerinden kaynaklı farklılıklardır. Bu farklılıkların karşılaşması hem gerilim yüklüdür hem de dönüşüm. Daha önce de belirtildiği gibi cinsiyet rejimlerindeki farklılıklar sıklıkla etnosentrik söylemlerin bileşenleri olarak ortaya çıkmakta, dolayısıyla da kültürel ve biyolojik sınırların işaretleyenleri olarak işlev görmektedirler. Namusun varlığının "yabancı soydan ve kültürden arı" olmak olarak okunduğu toplulukların yabancı, hem de güçlü bir yabancı ile karşı karşıya kalması kaçınılmaz bir gerilime neden olmaktadır. Bu gerilimin en çok etkilediği grup ise hiç kuşkusuz ki göçmen kadınlar olmaktadır. Diğer taraftan söz konusu gerilim, namus kavramının düzenleyici bir norm olarak yaygın kabul gördüğü etnik ve kültürel grupların öteki gruplarla iletişimini olumsuz yönde etkilemektedir. Zira bu gruplar açısından namus, sadece kendilerini diğer gruplardan ayırmak için değil aynı zamanda güçlü buldukları ötekiyle başedebilmek için kullandıkları bir stratejik araca da dönüşmüştür.

Sonuç

Bu çalışmada, İsveç'te yaşayan Türkiyeli göçmenlerin namus algısında göç ve çokkültürlülük ekseninde ortaya çıkan dönüşümler ve bu dönüşümlerin kültürlerarası iletişime etkilerine görünürlük kazandırılması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda öncelikle konusu namus, göç, çokkültürlülük ve kültürlerarası iletişim olan literatür taranmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde söz konusu literatürün sağladığı öngörüyle İsveç'in Stockholm ve Uppsala kentlerinde yaşayan toplam 30 görüşmeci ile derinlemesine görüşme tekniği ile yapılmış mülakatların verileri yorumlanmıştır. Çalışmanın ulaştığı üç temel sonuç vardır.

Araştırma verileri ilk olarak görüşmecilerin tümünün namusu önemli bir kültürel değer dolayısıyla da grup hakkı olarak gördüğünü ortaya koymuştur. Zira onlara göre namus, Türkiyelileri kültürel ve biyolojik olarak yabancılardan ayıran, dolayısıyla da soydan ve kültürden kaynaklı farklılıkları koruyan bir normdur. Yabancı tehdidinden kaynaklı olan bu bakış açısı nedeniyle de göçmenlerin namus algısı Türkiye'deki namus algısından iki açıdan farklılık göstermektedir. Birincisi öteki kültür tarafından asimile edilme korkusu nedeniyle katı bir namus algısına sahipler. İkinci olarak da bu namus algısı tüm iktidar araçlarından dışlanmış bir grubun kendi özbenliklerini koruma ve onu yüceltme mekanizması halini almıştır. Bu iki neden görüşmecilerin tümünün namusa kültürel bir hak, bir grup hakkı olarak bakmasının zeminini oluşturmaktadır.

İkinci sonuç da bu bağlamda ortaya çıkmaktadır. Türkiyeli göçmenlerin kültürel bir hak, dolayısıyla öteki gruplarla kendi grupları arasındaki sınırları imleyen bir değer olarak gördükleri namus aynı zamanda İsveçlilere karşı geliştirilen etnosentirik bir söylemin de çıkış noktasını oluşturuyor. Türkiyeli göçmenler doğal, normal, verili olarak gördüğü namusu diğer kültürlerle ilişkilerinde ve onları tanımlama biçimlerinde önemli bir referans olarak almaktadırlar. Zira göçmenler açısından namusun yokluğu kültürün, ahlakın, inancın yokluğu ile eşdeğerdir. Bu bakış açısı, namus ekseninde ortaya çıkan kültürel bir ayrışmaya yol açmakta, dolayısıyla da iki kültür arasındaki iletişimi olumsuz yönde etkilemektedir. İki kültür arasındaki iletişim, her iki kültürde de dönüşümlere yol açmaktadır. Bu bağlamda ortaya çıkan veriler çalışmanın üçüncü sonucuna işaret etmektedir.

Daha önce de belirtildiği gibi etnomerkezci söylemin öğeleri büyük oranda ahlaki normlarla ilişkilidir ve bu ilişki etnomerkezçiliği doğrudan toplumsal cinsiyet rejimleri ile bağlantılı hale getirmektedir. Elde edilen veriler İsveçliler ve Türkiyeli göçmenler arasındaki iletişimin, cinsiyet rejimlerindeki farklılıklar üzerinden üretilen etnomerkezci söylemlerle şekillendiğini ortaya koymuştur. Buna göre Türkiyeli göçmenler "cinsel ahlaktan yoksun" oldukları gerekçesiyle İsveçlileri eleştirirken İsveçliler de Türkiyeli göçmenleri sahip oldukları namus normu nedeniyle eleştirmektedir. İki kültür arasındaki bu müzakere, her ikisinde de çeşitli dönüşümlere yol açmakta hatta deyim yerindeyse ortaya yeni bir kültür çıkmaktadır. Zira bizim-sizin kadınlarınız tartışması üzerinden yürüyen bu dönüşüm her iki kültüre üye kadınların da birer cinsel meta olarak imlenmesine ve özgürlük alanlarının daralmasına neden olmaktadır. Sonuç olarak araştırma kapsamında elde edilen veriler namusun İsveçliler ve Türkiyeli göçmenler arasındaki iletişim açısından belirleyici olmakla kalmayıp, her iki kültürde de olumsuz sayılabilecek dönüşümlere neden olduğunu göstermektedir.

Kaynakça

Baumann, G. (2006). *Çokkültürlülük bilmecesi: Ulusal, etnik ve dinsel kimlikleri yeniden düşünmek*. (I. Demirakın, Çev.). İstanbul: Dost.

Chatterjee, P. (2002). *Ulus ve parçaları*. (İ. Çekmen, Çev.). İstanbul: İletişim.

- Çağlayan, S. (2006). Göç kuramları, göç ve göçmen ilişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17, 67-91.
- Danışman, J. (2011). Namus cinayeti aileyi parçaladı. *Deutsche Welle*. Türkçe. Erişim: 12 Şubat 2011, <http://www.dw.de>.
- Depeli, G. (2009). *Almanyalı Türklerde evlilik törenlerinin dönüşümü: Kültürel bellek, aidiyet ve kimlik*. Doktora Tezi, Ankara.
- Güleç S. ve Sancak, H. Ö. (2009). Göç, kimlik ve aidiyet: Almanya'da yaşayan Türkiye kökenli gençler açısından bir analiz. 2. *International Davraz Congress*. Erişim: 22 Şubat 2012, <http://idc.sdu.edu.tr/tammetinler/goc/goc9.pdf>.
- Hall, S. (1992). The west and the rest: Discourse and power. Stuart Hall ve Bram Gieben (Der.), içinde, *In formations of modernity* (p. 275-320). Cambridge: Polity.
- Hildebrandt, J. (2002). Honor killing in Sweden silences courageous voice on ethnic integration. *The Guardian*. Erişim: 28 Şubat 2010, <http://www.theguardian.com/>.
- Lengel, L. ve Scott, M. C. (2011). Situating gender in critical intercultural communication studies. Thomas K. Nakayama ve Rona Tamiko Halualani (Der.), içinde, *In the handbook of critical intercultural communication* (s.335-347). UK: Blackwell.
- Kartarı, A. (2008). *Farklılıklarla yaşamak: Kültürlerarası iletişim*. Ankara: Ürün.
- Klopf, D.W ve McCroskey, J.C. (2007). *Intercultural communication encounters*. Boston: Pearson.
- Kilimci, S.(2010). *Göç, uyum yasaları, entegrasyon*. Erişim <http://www.tasam.org/>
- Knoblauch, H. (2001). Communication, contexts and culture: A communicative constructivist approach to intercultural communication. Aldo Di Luzio (Der.), içinde, *In culture in communication: Analyses of intercultural situations* (s.3-34). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Kymlicka, W. (1998). *Çokkültürlü yurttaşlık: Azınlık haklarının liberal teorisi*. (A. Yılmaz, Çev.) İstanbul: Ayrıntı.

- McDaniel, E. R., Samovar, L.A. ve Porter, R. E. (2006). Understanding intercultural communication: An overview. Larry A. Samovar, Richard E. Porter ve Edwin R. McDaniel (Der.), içinde, *Intercultural communication* (1-16). Thomson: Belmont.
- Peristiany, J. G. (Der.), (1965). *Honour and shame the values of mediterranean society*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Ponzanesi, S. (2007). Feminist theory and multiculturalism. *Feminist Theory* 8 (1), 91–94.
- Sarıkaya, S. N.(2006). İsveçte hükümetle belediyelerin namus krizi. *Bianet*. Erişim: 17 Şubat 2015. <http://bianet.org>. Scollor, R. ve Scollen, S. W. (2001). *Interculturel communication*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Scollor, R. and Scollen, W. (2001). *Interculturel communication* . Oxford: Blackwell.
- Sirman, N.(2006). Akrabalık, siyaset ve sevgi: Sömürge sonrası Koşullarda namus- Türkiye örneği. Shahrazad. M. Abdo (Der.), içinde, *Namus adına şiddet: Kuramsal ve siyasal yaklaşımlar* (s.43-63.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Song, S. (2005). Majority norms, multiculturalism, and gender equality. *American Political Science Review* 99(4), 473-483.
- Şahin, C. (2001). Yurt dışı göçün bireyin psikolojik sağlığı üzerindeki etkisine ilişkin kuramsal bir inceleme. *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 57-67.
- Şahin, İ. (2009). Eşikte yaşamak: Bir kadın tecrübesi olarak göç ve ritüel. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turki*, 4 (8), 2056-2081.
- Tahincioğlu Yıldız, A. N. (2011). *Namusun halleri*. İstanbul: Postiga.
- Tillion, G. (2006). *Harem ve kuzenler*. (N. Sirman ve Ş. Tekeli, Çev.) İstanbul: Metis.
- Okin, S. M. (2002). Mistresses of their own destiny: Group rights, gender and realistic rights of exit. *Ethic*, 112 (3) 205-230.
- Okin, S. M. (1999). Is multiculturalism bad for women?. Suzan M. Okin (Der.). *Multiculturalism bad for women?*(9-12). New Jersey: Princeton University Press.

- Okin, S. M. (1998). Feminism and multiculturalism: Some tensions. *Ethic*108(4), 661-684.
- Volpp, L. (2001). Feminism versus multiculturalism. *Columbia Law Review* 101 (5), 1181-1218.
- Volpp, L. (2000). Blaming culture for bad behavior. *Yale Journal of Law and the Humanities* 12(1), 89-116.
- Volpp, L. (1996). Talking culture: Gender, race, nation, and the politics of multiculturalism. *Columbia Law Review* 96, 1573-1617.
- Wikan, U. (2014). *Fadime'nin onuruna: Cinayet ve utanç. (F. Özlen, Çev.)*. İstanbul: Paloma.